

3. Абдиев К.М. Понятие коррупции и система уголовно-правовых средств борьбы с ней: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – М., 1995. – 21 с.

4. Камлик М.І., Невмержицький Є.В. Корупція в Україні. – К.: Товариство «Знання», КОО, 1998. – 187 с.

5. Мельник М.І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії). Монографія. – К.: Юридична думка, 2004. – 400 с.

Давидова Ольга Василівна,

доцент кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРУПЦІЇ

Міжнародна та українська спільнота прагне, з огляду на механізми формування корупційних відносин, виробити адекватні засоби нівелювання впливу корупції на перебіг соціальних процесів. Простежуються тенденції зміни репресивних форм подолання корупції іншими, спрямованими на формування антикорупційних соціальних установок особистості та суспільства.

Разом з тим, спостерігається недостатність дослідження можливостей корекції девіантної поведінки (у тому числі і корупційної), профілактики корупційних установок осіб, які обіймають посади в органах державної влади та місцевого самоврядування, виявлення їх у осіб, що претендують на такі посади.

Натомість чисельні психологічні прийоми заповнюють білі плями законодавства, недоліки регламентації та незнання, нерозуміння чинних правових норм. Зокрема, не лише у професійному середовищі, а й у суспільстві загалом проголошуються ідеї теорії статусної ренти, котра виправдовує корупцію, яка слугує механізмом «компенсаторної винагороди» держслужбовцям за їхню працю, що недостатньо оплачується [1, с. 22].

Наукові дослідження корупції страждають істотними недоліками, серед яких в першу чергу слід відзначити їх однобокість. Вона виражається в тому, що в основному вивчаються правові та соціологічні аспекти корупції при повному ігноруванні психологічних аспектів. Але беруть і дають хабарі, зловживають своїм службовим становищем тощо живі люди з їхніми пристрастями і потягами, а не якісь роботи, позбавлені потреби і почуттів. Пропоновані заходи боротьби з цим явищем не враховують необхідність вирішення найважливіших питань індивідуально-психологічного та соціально-психологічного характеру.

З метою розробки заходів з протидії корупції як комплексного, системного явища необхідно використовувати можливості не тільки юриспруденції, а й інших наук. Зокрема, це стосується створення

системи нетерпимості до будь-яких проявів корупції, формування антикорупційної культури і свідомості, впровадження механізмів, що запобігають впливу корупції, використання методів, властивих різним галузям знань для з'ясування природи конкретних проявів корупції, причин та умов, що сприяють вчиненню корупційних правопорушень, подолання мотивації до вчинення корупційних дій тощо.

До психологічних аспектів дослідження корупції слід відносити:

– щодо корупціонерів: особливості психологічної поведінки корупціонерів, досліджені на засуджених за корупцію (прагнення спілкуватися з невеликою кількістю людей, підвищена обережність при встановленні близьких відносин, відсутність жалю по відношенню до жертв корупції, переконаність, що розплата за корупційну діяльність не настане ніколи, прихована агресивність і висока креативність); мотиви скоєння корупційних діянь (досить очевидний, що складається в прагненні до матеріальних благ, і менш тривіальний, що полягає у ставленні до корупції як до небезпечної і захопливої гри);

– щодо вивчення психологічного портрета суспільства: ставлення суспільства до корупції як прояв масової психології; соціально-психологічна особливість сучасної української культури, яка створює психологічну середу, в яку вписуються корупціонери; психологічний ідеологічний тиск влади на формування громадської думки, психологічних установок боротьби з корупцією [2, с. 197].

Корупційна поведінка не стільки визначається зовнішніми обставинами, скільки залежить від внутрішніх детермінант: комплексу певних якостей особистості, її установок, ціннісних орієнтацій і моральних норм регуляції поведінки тощо. З'ясування психологічної природи корупції дозволить розширити арсенал нерепресивних способів її подолання, діагностувати і прогнозувати корупційної поведінки, коригувати мотивацію представників публічної влади на стадії формування корупційної установки, створювати переконаність в неприпустимості корупційної поведінки у громадян, пролонгувати вплив заходів юридичної відповідальності.

Важливим психологічним аспектом дослідження корупції є ідентифікація у людей здатності, схильності до вчинення корупційних діянь. Така схильність може ґрунтуватися: на пристрасті до володіння матеріальними цінностями; на формуванні в собі бездушності як засобу компенсації сорому; на впливі щодо зміни думок оточуючих з метою приниження значущості їх суджень. При аналізі скоєних корупційних злочинів дані психологічні аспекти, які мають важливе пропагандистське, виховне значення, – мотиви, психологічні особливості особистості, її моральні якості, що визначають суть психологічної поведінки, – часто не беруться до уваги [3, с. 138].

Отже, психологія входження у владу, заняття ключових управлінських посад на всіх рівнях управління економікою –

найважливіший підхід до досліджень сучасної корупції з розробкою конкретних заходів протидії їй.

Під керівництвом Ю.М. Антоняна було здійснено психологічне вивчення особистості і поведінки хабарників, які одночасно були засуджені і за великі розкрадання. Основну увагу було звернено на мотивацію корупційної поведінки. Встановлено, що як і в інших випадках, вона є полімотивованою, тобто породженою кількома провідними мотивами, точніше – двома.

Ігрові мотиви в корупційній поведінці переплітаються з корисливими і починають потужно детермінувати один одного. Наявність саме цих двох основ мотивації, їх взаємне посилення значною мірою пояснює як поширеність корупції, так і те, що відповідна поведінка реалізується протягом багатьох років, стаючи способом життя [4, с. 250].

Наведені дані психологічного характеру можуть бути використані в роботі щодо профілактики та розслідування корупційних злочинів, при проведенні оперативних заходів, спрямованих на викриття конкретних злочинців. Знання соціально-психологічних явищ і процесів у групах корупціонерів також може бути вельми корисним для боротьби з цим явищем. З соціально-психологічними явищами тісно пов'язані етнопсихологічні та культурологічні, значимість яких не слід ігнорувати.

Але опрацювання можливостей виключно психологічної науки – систематизація знань про корупцію з психологічної точки зору і розробка підходів щодо протидії та попередження корупційних діянь, наприклад, з використанням поліграфа і психологічних тестів для виявлення схильності до отримання хабарів, – відкривають все ж незначні, імітаційні перспективи боротьби з корупцією, переважно на низовому рівні. Як добре і глибоко не вивчалася б корупція та її причини, це, зрозуміло, дуже мало допоможе в боротьбі з такого роду явищем, якщо держава буде фактично бездіяльною.

Список використаних джерел

1. Кохан Г.В. Явище політичної корупції: теоретико-методологічний аналіз: монографія / Г. В. Кохан. – К. : НІСД, 2013. – 232 с.
2. Журавлев А. Л., Юревич А. В. Психологические факторы коррупции // Прикладная юридическая психология: Мы и Мир. – № 1. – 2012.
3. Противодействие коррупции: учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры / Е. Е. Румянцева. – М. : Издательство Юрайт, 2016. – 267 с.
4. Криминология : учебник для академического бакалавриата / Ю. М. Антонян. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2015. – 388 с.